

Poznań, dn. 11 sierpnia 2016r.

Prof. dr hab. Katarzyna Karpińska-Szaj
Instytut Filologii Romańskiej UAM

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agaty Kozielskiej pt. « Formation de traducteurs à l'université. Discours académique et pratique professionnelle », napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Urszuli Paprockiej-Piotrowskiej

Przedstawiona do recenzji praca doktorska poświęcona jest kształceniu tłumaczy na uniwersytecie. W zamierzeniu Autorki głównym zagadnieniem dyskutowanym w rozprawie jest przygotowanie zawodowe dydaktyków translacji w odniesieniu do wartości w kształceniu tłumaczy dyskursu akademickiego i praktyki zawodowej. Praca składa się z sześciu rozdziałów poprzedzonych wstępem i zakończonych wnioskami. Do całości dołączona jest bibliografia, spis grafik i tabel, streszczenia w języku polskim i angielskim oraz załącznik zawierający egzemplarz ankiety, użyty w badaniu własnym. Koncepcja pracy jest nietypowa. W rozprawie nie odnajdujemy klasycznej dwustopniowości wywodu: części koncepcyjnej, w której dyskutowane są podstawowe pojęcia i przygotowywane są podwaliny pod empirię oraz części badawczej, wnoszącej nowe obserwacje, czy weryfikację wytyczonego problemu badawczego. Rozprawa mgr Agaty Kozielskiej ma charakter refleksji nad kształceniem tłumaczy, a analiza wyników ankiety stanowi część tej refleksji, jej swoiste dopełnienie.

Przy tak zaplanowanym wywodzie struktura pracy jest logiczna i spójna. Doktorantka rozpoczyna swój wywód od aspektów historycznych, przedstawia ewolucję kształtowania się translatoryki jako dziedziny naukowej (rozdział I: *Cadre historique*). Rozdział ten stanowi dobre wprowadzenie i uwidacznia złożoność i wieloaspektowość traduktologii obejmującej w swym wymiarze dydaktycznym kształcenie tłumaczy, ale i kształcenie dydaktyków translacji. Autorka potrafi wyróżnić najistotniejsze informacje, umiejętnie przedstawia ewolucję

dziedziny, jej dochodzenie do autonomizacji. W bilansie zawarto uwagi na temat znaczenia znajomości etapów rozwoju dziedziny w dydaktyce translacji. Znajomość kierunków badań, odwoływanie się do referencji bibliograficznych, świadomość różnorodności paradygmatów badawczych, ich odrębności, jak i przystawalności z językoznawstwem i naukami o komunikacji, wreszcie znajomość uwarunkowań psychologicznych i społecznych – są warunkami każdej refleksji o dydaktyce translacji, także tej w wymiarze praktycznym, potrzebnej nauczycielom tłumaczeń. Szczególne uznanie wzbudza podrozdział I.2. (*Didactique de la traduction: autonomie et développement*). Autorka zastrzega w kilku miejscach, że Jej celem nie jest wyczerpująca i pełna analiza historii dydaktyki tłumaczeń, lecz wykazanie ewolucji podejść w dydaktyce: od aspektów językowych do procesów poznawczych zaangażowanych w tłumaczenia, aż do próby zharmonizowania obu tych komponentów w dydaktyce współczesnej. Cel ten został w pełni osiągnięty.

Rozdział II. (*Tendances générales dans la formation de traducteurs*) jest właściwie kontynuacją pierwszego rozdziału, ale został już nachylony na potrzeby tworzenia dydaktyki tłumaczeń wobec wyzwań współczesności. Doktorantka bardzo dobrze porusza się w tej tematyce, z precyzją definiuje i interpretuje kluczowe w kontekście pracy pojęcia: *kształcenie ogólne* i *kształcenie specjalistyczne* (ukierunkowane na tłumaczenia) oraz *kształcenie akademickie* i *kształcenie zawodowe*.

Przedmiotem III. rozdziału (*Compétence en traduction*) jest dyskusja definicji i modeli kompetencji tłumaczeniowej oraz ich przydatność w kształceniu przyszłych tłumaczy. Na pochwałę zasługuje jasność i precyzja wywodu w tej części, jednak trochę zabrakło mi w podsumowaniu odniesienia wniosków płynących z poczynionej analizy do prześledzonej ewolucji podejść kształcenia tłumaczy zawartej w poprzednich rozdziałach. W jaki sposób kompetencja tłumaczeniowa definiowana w tej części była realizowana w poszczególnych podejściach dydaktycznych? Zapewne łatwiej byłoby odpowiedzieć na to pytanie definiując najpierw kompetencję tłumaczeniową, aby następnie dokonać przeglądu głównych tendencji w kształceniu tłumaczy.

Rozdział IV. (*Composant théorique en formation de traducteurs*) otwiera nowy wątek, kluczowy dla prowadzonego wywodu. Celem tego rozdziału jest mianowicie wyłonienie charakterystyki teoretycznych aspektów wchodzących w skład kształcenia tłumaczy. Autorka wyjaśnia pojęcie teorii (etymologię i specyfikę), następnie rozpatruje je w kontekście studiów traduktologicznych, wyłaniając argumenty uzasadniające potrzebę zachowania (a wręcz rozbudowania) tego komponentu w kształceniu tłumaczy oraz argumenty przeciwników wyróżniania tych aspektów. Rozdział ten jest bardzo dobrze zbudowany, jego logika jest czytelna, widoczna jest progresja wywodu.

Przejdźcie do rozdziału V. (*Formateur de futurs traducteurs*) na początku trochę zaskakuje, gdyż po rozdziale poświęconym aspektom teoretycznym w naturalny sposób chciałoby się poznać jak obecnie szacowane jest znaczenie praktyki w kształceniu tłumaczy. Tymczasem rozdział piąty poświęcony jest postaci szkoleniowca/nauczyciela przyszłych tłumaczy. Jednak w trakcie lektury problematyka praktyki pojawia się, jest umiejętnie wpleciona w portret (portrety) dydaktyka translacji. Może więc warto było zasygnalizować ten aspekt już w tytule?

Rozdział VI. zatytułowany jest „Dydaktyka tłumaczeń – badanie empiryczne” (*Didactique de la traduction – recherche empirique*). Doktorantka omawia w nim wyniki badania ankietowanego przeprowadzonego wśród 93 dydaktyków translacji w ośrodkach uniwersyteckich w Polsce. Zabrakło mi w tej części wyraźnie wytyczonych celów i uzasadnienia dobrania doń metodologii badawczej. Metodologia badań przedstawiona jest trochę ad hoc, nie wiadomo, czy „ubolewanie” Autorki odnośnie do niepełnej listy respondentów jest uzasadnione w stosunku do obranego celu. Jeśli jest to badanie statystyczne w celu postawienia diagnozy – wtedy tak, a jeśli badanie sondażowe w celu wyłonienia panujących tendencji – wtedy nie. Cele badania są wprawdzie przywoływane (wszak były już one przytoczone częściowo we wstępie), ale w wieńczącym pracę rozdziale są one rozproszone. Na przykład na str. 166. Doktorantka pisze: « Un des objectifs de notre recherche a été de vérifier si les formateurs en traduction en Pologne ont la volonté de s’engager dans la professionnalisation de ce type de formation et s’ils sont ouverts à des

initiatives qui exigent l'identification avec cet emploi », czym wyjaśnia, że nawet taka okrojona liczba respondentów (1/3 spośród adresatów, odpowiedziała na ankietę) wystarcza by zilustrować stopień zaangażowania dydaktyków translacji w przygotowanie i doskonalenie zawodowe. Z pewnością jest to słuszna i potrzebna uwaga, ale przecież nie tylko ten aspekt jest poruszany w badaniu Doktorantki. Szczegółowe cele badawcze ujawnione są właściwie w analizie uzyskanych danych, poprzez (swoją drogą bardzo dobrze poprowadzoną) dyskusję nad pytaniami badawczymi.

Jako dydaktyka szczególnie zainteresował mnie w tej części podrozdział 2.2.3. poświęcony indywidualnym metodom rozwijania kompetencji dydaktyka translacji (*Méthodes individuelles du développement de la compétence en formation*). Tak jak w pozostałych częściach analizy, dane liczbowe zostały nie tylko bardzo dobrze ukazane graficznie, ale sprzężone także z poszczególnymi typami ankietowanych: nauczycieli-badaczy, wykładowców akademickich, szkoleniowców i tłumaczy.

Całość wniosków płynących z obserwacji pozyskanych danych znajduje się w ostatniej części pracy zatytułowanej *Conclusions*. Początek tej części jest właściwie reasumpcją przemyśleń i analizy zamieszczonej w poszczególnych rozdziałach pracy. Następnie Doktorantka odnosi się do sześciu hipotez postawionych we wstępie do pracy. Jak już wspomniałam, jest to zabieg nietypowy, potwierdzający, że badanie było bardziej kontynuacją refleksji osadzoną już w praktyce (w rzeczywistości kształcenia tłumaczy w ośrodkach uniwersyteckich) niż częścią wnoszącą oryginalny problem badawczy. Na str. 248 wytyczono, co bardzo cenne, kierunki kontynuacji poszukiwań badawczych wychodząc z założenia, że inkryminowana rozprawa jedynie otwiera i częściowo tylko dyskutuje problematykę przygotowania dydaktyków translacji do działalności zawodowej: « Cette étude a aussi ouvert, et partiellement exploré, une piste de recherche (enseignant et/ou formateurs de traducteurs) qui mérite, nous l'espérons, d'être développée et envisagée sous d'autres éclairages ».

Bibliografia dołączona do pracy stanowi wyczerpującą i adekwatną do tematyki listę publikacji, jest też właściwie przytaczana w tekście ciągłym pracy. Cały wywód jest

prorowadzony bardzo jasno, wyraźnie można wyodrębnić tok rozumowania Autorki od przeglądu literatury przedmiotu, która to nigdy nie pozostaje bez komentarza i odniesienia do potrzeb pracy. Małą wątpliwość budzi w mojej ocenie podtytuł pracy: « Discours académique et pratique professionnelle ». Wprawdzie doktorantka zarówno w częściach analitycznych, jak i w badaniu ankietowym konfrontuje tę kwestię, nie jest ona jednak dylematem kluczowym (przynajmniej nie odniosłam takiego wrażenia jako recenzent pracy). Zarówno refleksja doktorantki jak i empiria, która jest wzmocnieniem prowadzonego wywodu, wykraczają poza tak postawiony problem, są złożonym, bogatym kompendium nt. dydaktyki tłumaczeń. Jeśli przywołany problem miałby być centralnym, powinien być on, moim zdaniem, bardziej rozwinięty w pracy. Dlatego rada jestem wiedzieć w jaki sposób szerzej i jednocześnie precyzyjniej Doktorantka definiuje i interpretuje *dyskurs akademicki* nie tylko jako składową nauczenia na poziomie uniwersyteckim, ale jako narzędzie kształtowania interakcji w rozwijaniu osobistej kompetencji uczenia się i rozwijania sprawności translatorskich. Ciekawe do rozwinięcia byłoby też omówienie nie tylko charakterystyki przywołanej już we wstępie na str. 9 wiedzy teoretycznej (*savoir théorique*) i umiejętności (*savoir-faire*), ale też wyłonienie specyfiki **dynamiki** przenikania się obu tych procesów.

Oprócz niewątpliwych walorów poznawczych rozprawy należy też docenić jej stronę formalną. Praca jest bardzo starannie zredagowana, zawiera odpowiednie przypisy, wszelkie schematy i grafy są bardzo dobrze opracowane. W każdej pracy można jednak znaleźć potyczki, które mogłyby uczynić redakcję jeszcze bardziej doskonałą. Rozprawa mgr Agaty Kozielskiej nie stanowi pod tym względem wyjątku, jednak na tak obszerną pracę, jaką jest rozprawa doktorska, są to właściwie nieliczne drobiazgi: *les années 80* czy *les années 1980* ? (str. 32/33, 47), uzgadnianie *nous* w charakterze podmiotu naukowego czasami z l. poj. r. żeńskim, czasami z l. mn. (np. str. 248). Bilans kończący każdą część pracy, nie zawsze jest bilansem. Na przykład na str. 127 – *Bilan* ma wyraźnie charakter wnioskania, co jest w tej kluczowej dla wywodu części pracy właściwe, ale może wtedy warto było zaznaczyć to w tytule tej sekcji.

Podsumowując, stwierdzam, że rozprawa jest rzeczowa, oraz że zawarte w niej treści charakteryzują się odpowiednim dla pracy doktorskiej poziomem naukowym. Pani mgr Agata Kozielska w jasny i przekonujący sposób prowadzi wywód. Rozprawa zredagowana jest językiem odpowiadającym wymaganiom stawianym pracom naukowym. Poszczególne części pracy dobrze się komponują. Autorka szczegółowo przedstawia wyniki swoich przemyśleń oraz proponuje konkretne ścieżki kontynuacji badań.

Wniosek

Stwierdzam, iż przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska mgr Agaty Kozielskiej pt. « Formation de traducteurs à l'université. Discours académique et pratique professionnelle » w pełni odpowiada wymaganiom stawianym przez ustawę o stopniach i tytule naukowym i wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

prof. dr hab. Katarzyna Karpińska-Szaj